

Rekonstrukce státu: Přehled významných zásahů vlády do základních práv a svobod během nouzového stavu

Právo na informace

Právo na informace není součástí výčtu práv a svobod, která lze podle ust. § 5 krizového zákona na nezbytně nutnou dobu a v nezbytně nutném rozsahu omezit. Požívá proto i po dobu nouzového stavu plné ochrany. Přesto i během nouzového stavu došlo k určitému zpochybnování tohoto práva ze strany státu a jeho orgánů.

a) Poskytování dat o epidemii

Již v doporučeních ústavních expertů zde dne 2.4. bylo uvedeno, že vláda neuvádí u svých opatření žádné odůvodnění a Ministerstvo zdravotnictví je sice uvádí, ale jsou nedostatečná. Vzhledem k tomu, že během nouzového stavu vláda často velmi razantně zasahuje do základních práv a svobod, je nezbytné, aby občané chápali, z jakého důvodu je přistupováno k daným opatřením. Občanům by mělo být z odůvodnění také zřejmé, na základě jakých epidemiologických dat se vláda ke svým krokům uchyluje. Jen vládní opatření s dostatečným odůvodněním a odkazem na jasná data může vzbudit důvěru veřejnosti, že vláda šetří podstaty jejich práv a přemýšlí o přiměřenosti svých kroků.

Vláda však nejen neposkytla anonymizovaná data pro širokou veřejnost, ale ani pro vědecké a analytické účely. Jak ostatně uvedla platforma KoroNERV-20, „*je závažjící, že k detailním epidemiologickým datům nemají přístup ani lidé, které vláda přímo požádala, aby jí radili při řízení následků epidemie – nemají je ani ekonomové z týmu vedeného Janem Švejnarem, který pracuje při Ústředním krizovém štábu, ani členové Národní ekonomické rady vlády.*”¹ Vláda tak neplnila příkaz kompetenčního zákona (o zřízení ministerstev), podle jehož § 22 ministerstva „*o návrzích závažných opatření přiměřeným způsobem informují veřejnost.*“

Ladislav Dušek, ředitel Ústavu pro zdravotnické informace a statistiku, uvedl o informačním systému, který obsahuje data o nakažených: „*obsahuje velmi citlivá osobní data lidí. Ani já jako analytik do něj nemám přístup. Přístupy jsou přísně hlídány. Pokud jsem použil výraz „nikoho do něj nepustím“, tak to samozřejmě asi zní hloupě, ale je to tak. Podle zákona může do toho systému a do primárních dat jen ten, kdo na to má podle zákona právo. Jsou to velmi citlivá data, to snad každý pochopí. Ta agregovaná data z něj, ta statistická, se snažíme publikovat. Publikujeme i otevřená data.*”² Taková

¹ KoroNERV-20 vyzývá vládu: Přestaňte tajit data o Covid-19, lékaři, vědci i ekonomové je potřebují, 27.4.2020, on-line: <http://www.koronerv-20.cz/2020/04/koronerv-20-vyzyva-vladu-prestante-tajit-data-o-covid-19-lekari-vedci-i-ekonomove-je-potrebuji/>

² Šéf statistiků Dušek odmítá šíření poplašných zpráv. „Byla to normální diskuse,“ říká ke svému vystoupení, iRozhlas.cz, 22.4.2020, on-line: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/ladislav-dusek-ustav-zdravotnickych-informaci-a-statistiky-vybor-pro_2004220804_onz

argumentace je však zcela lichá, nepožadují se individuální údaje. Data pro výzkumné účely lze anonymizovat - chránit osobní identitu, ale zároveň zachovat dostatečnou úroveň rozlišení, která by pomohla vědcům dospět k hlubšímu poznání nákazy Covid-19 a k souvisejícím analýzám.

Sporný přístup vlády ke zveřejňování dat o nakažených také ilustruje případ Krajské hygienické stanice Zlínského kraje. Zlíňští hygienici vyhověli žádosti starostů a na svém webu začali uvádět zjištěné počty pozitivně testovaných lidí na Covid-19 podle konkrétních vesnic a měst v kraji i přesto, že tuto možnost předtím odmítli zástupci vlády.³ Nejde totiž o osobní údaje, ale o souhrnný statistický údaj. Data ale krajští hygienici po pár hodinách od zveřejnění stáhli, jelikož ministerstvo zdravotnictví všem hygienám nařídilo, aby zveřejňovaly čísla maximálně na úrovni okresů (údajně jde o „interní pokyn ministerstva zdravotnictví ze dne 21. března 2020“).⁴ Ministerstvo zdravotnictví však nejprve odkazovalo na údajné doporučení vlády, ale ani po urgenci je neposkytlo.

V této souvislosti je nutné zmínit zvláštní úpravu podle zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, který v § 89 výslovně zmocňuje hygieniky, aby přitom i případně osobní údaje sdělovali „*osobám blízkým a osobám, které byly během inkubační doby ve styku s infekčním onemocněním nebo pobývaly v ohnisku nákazy, jedná-li se o údaje o zdravotním stavu, které jsou nezbytné pro ochranu veřejného zdraví*“. Přitom „*ohniskem nákazy*“ je místo, ve kterém se šíří nákaza (§ 65). Odmítnutí podrobnějších údajů bez zákonného základu je tak mimo ústavní rámec.

b) Informace o nákupech ochranných prostředků

Vláda projevovala po určitou dobu nejednotný přístup k informacím o nákupech ochranných prostředků. Třebaže ministerstvo vnitra průběžně uvádělo informace o dodavatelích, smlouvy s nimi uzavřené i zaplacené částky, ministerstvo zdravotnictví je nepublikovalo a odmítlo informace poskytnout i na základě zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím s tím, že by zveřejnění ohrozilo následné objednávky respirátorů a dalšího vybavení.⁵ Ministerstvo vnitra se přitom zjevně ohrožení objednávek neobávalo. Dva dny po odmítnutí žádosti Deníku N ministerstvo zdravotnictví nakonec seznam nakoupeného zboží, dodavatelů a zaplacených částek zveřejnilo.⁶

³ Zlíňští hygienici i přes odpor vlády zveřejnili počty nakažených v jednotlivých obcích, Novinky.cz, 20.3.2020, on-line: <https://www.novinky.cz/koronavirus/clanek/zlinsti-hygienici-i-pres-odpor-vlady-zverejnili-pocty-nakazenych-v-jednotlivych-obcich-40317529>

⁴ Hygiena stáhla detailní informace o nakažených, Deník, 22.3.2020, on-line:

https://zlinicky.denik.cz/zpravy_region/hygiena-stahla-detailni-informace-o-nakazenych-20200322.html

⁵ Ministerstvo zdravotnictví tají informace o dodávkách respirátorů, vnitra přitom zveřejňuje vše, 7.4.2020, Deník N, on-line: <https://denikn.cz/335805/ministerstvo-zdravotnictvi-taji-informace-o-dodavkach-respiratoru-vnitro-pritom-zverejnuje-vse/>

⁶ Nákupe nezveřejníme, ohrozili bychom je, rozhodl Vojtěchův resort. Dva dny poté údaje vyvěsil na webu, 20.4.2020, Deník N, on-line: <https://denikn.cz/343922/nakupy-nezverejnimе-ohrozili-bychom-je-rozhodl-vojtechuv-resort-dva-dny-pote-udaje-vyvesil-na-webu/>

Právo na samosprávu

Vláda svým usnesením ze dne 23. 3. 2020 č. 274 o přijetí krizového opatření uložila „územním samosprávným celkům z důvodu omezení svobody pohybu na území České republiky konat zasedání zastupitelstev, pouze pokud je to nezbytné k přijetí opatření souvisejících s řešením nouzového stavu nebo ke schválení právních jednání nezbytných k dodržení termínů nebo zabránění bezprostředně hrozícím škodám (např. nezbytná rozpočtová opatření, změny pravidel rozpočtového provizoria, zajištění pomoci obyvatelstvu, nezbytná volba orgánů územních samosprávných celků), a to prostředky komunikace na dálku umožňujícími účast členů zastupitelstva na zasedání zastupitelstva v reálném čase bez jejich osobní přítomnosti; účast veřejnosti spočívající v její osobní přítomnosti je tímto vyloučena.“⁷

Takovéto zásadní omezení možnosti zastupitelských sborů zasedat přijaté vládou představuje nezákonný a protiústavní zásah do práva na samosprávu podle čl. 8 Ústavy. Na tom se shodli odborníci na Ústavu ve svém expertním dokumentu ze dne 2.4. adresovaném vládě.⁸ Vláda nakonec svůj přešlap napravila usnesením vlády č. 388⁹, které protiepidemická omezení zastupitelstvům adresovalo formou doporučení.

Svoboda pohybu a pobytu

a) zákaz vycestovat

Vláda svým krizovým opatřením ze dne 13. března 2020 č. 203¹⁰ zakázala občanům České republiky a cizincům s trvalým nebo s přechodným pobytem nad 90 dnů na území České republiky vycestovat z území České republiky. Vláda odkazovala na ust. § 6 odst. 1 písm. b) krizového zákona, které vládě umožňuje v době trvání nouzového stavu na nezbytně nutnou dobu a v nezbytně nutném rozsahu nařídit „zákaz vstupu, pobytu a pohybu osob na vymezených místech nebo území“. Toto ustanovení však nedává pro takto zásadní omezení svobody pohybu dostatečný zákonný podklad. Na tom se shodli i mnozí experti na Ústavu.¹¹ Právo vycestovat je garantováno Listinou a krizový zákon dává pouze zmocnění pro omezení pohybu na území ČR, nikoliv mimo něj.

⁷ <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/IHOABMZAMKN1>

⁸ Experti doporučují, jak může vláda napravit své ústavní přešlapy v nouzovém stavu, 2.4., on-line: <https://www.rekonstrukcestatu.cz/cs/archiv-novinek/experti-doporucuji-jak-muze-vlada-napravit-sve-ustavni-preslapy-v-nouzovem-stavu>

⁹ Usnesení Vlády ČR ze dne 6. dubna 2020 č. 388, on-line: <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/RCIABNFABXKR>

¹⁰ Usnesení Vlády ČR ze dne 13. března 2020 č. 203, on-line: <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/IHOABMNLVUVR>

¹¹ Viz také vyjádření ústavních expertů J.Kysely, A.Gerlocha: *Zákaz vycestovat je protiústavní, říkají právníci*, novinky.cz, 20.4., on-line: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/zakaz-vycestovat-je-protiustavni-rikaji-pravnici-40321101>, J.Wintra: *‘Zákon nezná možnost uzavřít hranice směrem ven. ‘Zákaz cestovat mají v Evropě jen Češi a Belgičané*, iRozhlas.cz, 20.4., on-line: <https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/koronavirus-cesko-zakaz-vycestovani-hranice-cestovani->

b) zákaz pohybu a pobytu na všech místech mimo bydliště, bez ochranných prostředků dýchacích cest

Jedním ze symbolů boje s epidemií se staly roušky. Od počátku zavedení povinnosti nosit ochranné prostředky dýchacích cest, se objevila otázka, zda by toto plošné omezení svobody pohybu a pobytu, které po dlouhou dobu obsahovalo jen dílčí výjimky, obstálo v testu proporcionality. Současně existují pochybnosti o existenci zmocnění v ust. § 69 odst. 1 písm. i) zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, na které příslušné opatření odkazovalo, neboť se jedná o zbytkové ustanovení, z kterého nelze vyvodit možnost ministerstva zdravotnictví nařídit takto plošný zákaz. Vláda si je zřejmě vědoma nedostatečného zákonného podkladu pro možnost nařídit roušky či jiné prostředky, což naznačuje i návrh speciálního pandemického zákona, který nově výslovně tuto kompetenci ministerstvu zdravotnictví svěřuje.¹²

Svoboda projevu

Vláda v rámci potírání dezinformací souvisejících s pandemií koronaviru podnítila odstranění epizody pořadu Malá Vizita & Duše K, ve kterém se diskutovala léčba koronaviru, z několika internetových video platform. Ukázalo se, že video bylo odstraněno na podnět Ministerstva vnitra, odboru Centra pro teroristické a hybridní hrozby (CTHH), jež o údajné závadnosti obsahu rozhodlo na základě posudku Ministerstva zdravotnictví.

Krizový zákon (z. č. 240/2000 Sb., §5), který vymezuje práva a svobody, jež je možné za nouzového stavu omezit, možnost omezit právo na svobodu projevu ani právo na informace ani v náznaku neumožňuje - současný nouzový stav tedy na tato zaručená práva nemá mít žádný dopad. Ačkoliv doufáme, že Ministerstvo vnitra postupovalo v případě odstranění videa v dobré víře, obzvláště v době krize je třeba k jakýmkoliv krokům, týkajícím se omezování obsahu na internetu, přistupovat citlivě a transparentně. Jakékoliv nezbytné zásahy do svobody projevu je třeba i v době nouzového stavu otevřeně komunikovat a odůvodňovat.

Ministerstvo vnitra ani jiné státní orgány nedisponují pravomocí nařizovat odstranění internetového obsahu. Vystává také zásadní otázka, zda lze takový krok pouze „doporučit“. V situaci nouzového stavu, ale i mimo něj, totiž na základě „pouhé“ autority Ministerstva vnitra takové „doporučení“ automaticky vede k tomu, že je soukromí provozovatelé internetových platform spontánně pochopí či respektují jako nařízení (takový interní postup výslovně potvrdil portál Ulož.to). Takové postupy vytvářejí základ pro nebezpečný precedent cenzury a omezování svobody projevu.

[zavrene-vlada-opatreni_2004202012_cha](https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/zakaz-cestovani-dle-zdravotniho-zakona-by-byl-neustavni-rika-pravnik/1882103), M.Antoš: *Zákaz cestování dle zdravotního zákona by byl neústavní, říká právník*, ČTK, 21.4., on-line: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/zakaz-cestovani-dle-zdravotniho-zakona-by-byl-neustavni-rika-pravnik/1882103>

¹² § 2 odst. 2 písm. i) *příkaz používat ochranné, mycí, čistící nebo dezinfekční prostředky a další protiepidemická opatření*, sněmovní tisk č. 859, on-line: <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=8&T=859>

Varovně bylo rovněž omezení počtu přítomných novinářů na tiskových konferencích vlády pouze na vybraná média. Konkrétně došlo například k odepření přístupu novináře R. Bartoníčka (Aktuálně.cz)¹³. Omezení médiím ztěžuje plnohodnotně a nezávisle informovat o krocích vlády a plnit funkci hlídače demokracie.

Podrobnější popis problematičnosti kroků vlády v souvislosti s ochranou svobody projevu připojujeme v dokumentu *Doporučení Rekonstrukce státu: Ochrana svobody projevu v době pandemie*.

ZA REKONSTRUKCI STÁTU ZPRACOVALI

Jakub Černý, Josef Karlický, Lukáš Kraus a Ervín Hausvater (všichni Frank Bold) a Oldřich Kužílek (Otevřená společnost)

¹³ Radek Bartoníček [Tak jsem na dnešní tiskovku vlády akreditaci nedostal...], Twitter, 15. 3. 2020, online: https://twitter.com/R_Bartonicek/status/1239156734293401606